

Олена ЄФРЕМОВА, Луїза КОТЛЯРОВА, Олександра ГРИЩЕНКО

Olena YEFREMOVA, Louise KOTLYAROVA, Alexandra HRYSHCHENKO

СУТНІСТЬ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE ESSENCE OF BLENDED LEARNING IN DOMESTIC INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

У статті визначено сутність змішаного навчання у закладах вищої освіти. Виокремлено проблеми змішаного навчання у вітчизняній вищій школі. Доведено, що важливо підібрати кваліфікований персонал для служб, які впроваджують і забезпечують функціонування змішаного навчання в університетах. Обґрунтовано, що результатом змішаного навчання може удосконалення методики викладання окремих освітніх компонентів як обов'язкових, так і вибіркових.

Доведено, що під час реалізації змішаного навчання важливими завданнями є: постійна підтримка викладачів і студентів на всіх рівнях; моніторинг активності на платформі; опитування користувачів; вчасне реагування на критичні ситуації як технічного, так і організаційного характеру; планове оновлення та оптимізація.

Мета статті – охарактеризувати сутність впровадження змішаного навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

Висновки. 1. Змішане навчання – це метод навчання, який об'єднує синхронне (традиційне, очне) навчання та асинхронне (цифрове) навчання. 2. Проблеми змішаного навчання у вітчизняній вищій школі: залежність від технологій; змішане навчання дає змогу здобувачам вищої освіти працювати у власному темпі; зменшення очного спілкування; шаблонність завдань. 3. Результатом змішаного навчання може бути зміна освітнього процесу з підвищенням загальної успішності здобувачів або цифрової грамотності та удосконалення методики викладання окремих освітніх компонентів як обов'язкових, так і вибіркових. 4. Необхідно підібрати кваліфікований персонал для служб, які впроваджують і забезпечують функціонування змішаного навчання. 5. Під час реалізації змішаного навчання важливими завданнями є: постійна підтримка викладачів і студентів на всіх рівнях; моніторинг активності на платформі; опитування користувачів; вчасне реагування на критичні ситуації як технічного, так і організаційного характеру; планове оновлення.

Ключові слова: змішане навчання, заклади вищої освіти, здобувачі вищої освіти, викладачі, освітній процес.

The article defines the essence of blended learning in institutions of higher education. The problems of mixed education in the national higher education institution are singled out. It has been proven that it is important to select qualified personnel for services that implement and ensure the functioning of blended learning in universities. It is substantiated that the result of blended learning can be the improvement of teaching methods of individual educational components, both mandatory and optional.

It has been proven that during the implementation of blended learning, important tasks are: constant support of teachers and students at all levels; monitoring activity on the platform; user surveys; timely response to critical situations of both technical and organizational nature; scheduled updates and optimization.

The purpose of the article is to characterize the essence of the implementation of blended learning in domestic institutions of higher education.

Conclusions. 1. Blended learning is a learning method that combines synchronous (traditional, face-to-face) learning and asynchronous (digital) learning. 2. Problems of blended learning in domestic higher education: dependence on technologies; blended learning enables higher education students to work at their own pace; decrease in face-to-face communication; pattern of tasks. 3. The result of blended learning can be a change in the educational process with an increase in the overall success rate of students or digital literacy and improvement of teaching methods for individual educational components, both mandatory and optional. 4. It is necessary to select qualified personnel for services that implement and ensure the functioning of blended learning. 5. During the implementation of blended learning, important tasks are: constant support of teachers and students at all levels; monitoring activity on the platform; user surveys; timely response to critical situations of both technical and organizational nature; scheduled update.

Key words: blended learning, institutions of higher education, students of higher education, teachers, educational process.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Змішаний підхід до навчання покращує якість навчання у вищій школі та підвищує залучення здобувачів освіти. Змішане навчання дозволяє отримувати доступ до навчального контенту та взаємодіяти з викладачем у будь-який час та у будь-якому місці, вибрати власний темп навчання і його траєкторію. Доведено, що потрібна реформа української вищої освіти на базі змішаного навчання: інтеграції масових онлайн курсів найкращих викладачів у традиційний освітній процес оффлайн. Змішане навчання дозволяє використовувати індивідуальний підхід до навчання здобувачів вищої освіти різних спеціальностей та допомагає задіяти принцип індивідуалізації з урахуванням часу, методів навчання і особистих уподобань як здобувачів освіти, так і викладачів університетів. Це сучасна актуальна освітня складова у вітчизняній вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначимо наукові розвідки вітчизняних вчених щодо різних аспектів запровадження змішаного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти. (Стратегія впровадження змішаного навчання в освітній процес вітчизняних вишів) К. Бугайчук, (специфіка змішаного навчання в закладах вищої освіти України) О. Єфремова, (теорія та практика змішаного навчання в освітніх закладах)

В. Кухаренко, (зміст змішаного навчання у закладах вищої освіти) О. Свиридчук та ін.

Зарубіжні дослідники, що аргументовано доводять потребу запровадження змішаного навчання в університетах – Allen I. Elaine, Seaman Jeff.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо недостатньо вивченими наукові розвідки закордонних науковців щодо змішаного навчання в закладах вищої освіти.

Мета статті – охарактеризувати сутність впровадження змішаного навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У 2007 році фахівці Sloan Consortium уточнили й це визначення. На їхню думку навчальний процес залежно від взаємодії його учасників і доставки навчального контенту можна поділити на: традиційне навчання (0%); навчання підсилене дистанційними технологіями (до 30%); змішане навчання (blended learning) – з використанням до 80% технологій дистанційного навчання; чисте дистанційне навчання (online learning) (Allen I. Elaine & Seaman Jeff, 2011: 7). Завдяки використанню інноваційних технологій навчання стає більш орієнтованим на здобувачів вищої освіти та часово-ефективним. Віртуальні навчальні середовища максимізують взаємодію та співробітництво, зацікавленість у навчанні та отриманні нової інформації (Свиридчук, 2021: 190–193).

Маємо констатувати, що до цього процесу безпосередньо відносяться самонавчання на робочому місці і поєднанням коучингу, наставництва та консультації у колег, або здобуття формальної освіти у відповідній установі. Це означає певний аспект «персоналізації освіти» конкретної особи (Heather Staker & Michael B. Horn, 2016; Бугайчук, 2016: 5).

У сфері вищої освіти відповідно до положень статті 56 Закону України «Про вищу освіту» констатує, що у сучасних умовах ймовірним є скорочення годин так званої «аудиторної роботи» (Про вищу освіту, 2014). А це потребує змішаного навчання.

Дослідження процесу змішаного навчання дозволило виокремити як необхідну складову ініціацію. Для ініціації змішаного навчання на інституційному рівні необхідні такі передумови: «1. Запит від стейкхолдерів, зокрема викладачів та/або студентів, що часто є рушієм переходу до змішаного навчання. Якщо ж єдиним фактором, що ставить на порядок денний питання змішаного навчання, є зовнішньо зумовлена необхідність, як-от епідемія COVID-19, реалізація змішаного навчання буде радше формальною». 2. «Готовність керівництва закладу до підтримки, витрат, змін у структурі організації закладу освіти тощо є визначальним фактором. Без цього жодна ініціатива не досягне інституційного рівня». Реалізація відбувається на двох рівнях: *бачення* – узгодити реалізацію змішаного навчання зі стратегією закладу освіти, визначити критерії успішної реалізації, «тримати руку на пульсі»; *управління* – підтримувати змішане навчання під час визначення пріоритетів закладу освіти при розподілі ресурсів, визначати ролі й відповідальність підрозділів». 3. «Ресурси – фінансові, матеріальні та людські – є не менш важливим фактором, від якого залежить успішна реалізація змішаного навчання». Це той етап, на якому ми розуміємо, що використання дистанційних технологій, які ми маємо в своєму закладі освіти, не задовольняє повністю наші потреби, вимагає оптимізації та переходу на системний рівень (Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, 2016: 7).

Сучасному освітянському середовищу України притаманні тенденції щодо використання моделі self-blended learning в

освітньому процесі закладів вищої освіти. «За словами співзасновників цієї платформи слід ініціювати повномасштабну реформу української освіти на базі змішаного навчання: інтеграції масових онлайн курсів найкращих викладачів у традиційний навчальний процес оффлайн. У цьому форматі здобувачі вищої освіти будуть дивитися лекції найкращих викладачів країни і світу й виконувати завдання онлайн» (Бугайчук, 2016: 14).

Змішане навчання, або blended learning (також відоме як гібридне навчання (hybrid learning)), – це метод навчання, який об'єднує синхронне (традиційне, очне) навчання та асинхронне (цифрове) навчання, надаючи здобувачам вищої освіти більшу гнучкість в отриманні освітнього досвіду.

Визначимо проблеми змішаного навчання у вітчизняній вищій школі (Свиридюк, 2021: 126):

– *Залежність від технологій*. Оскільки змішане навчання покладається на наявність цифрових технологій, його доцільність може залежати від вашого бюджету та від того, наскільки технічно підковані ваші співробітники.

– *Здобувачі, які не звикли працювати самостійно*. Хоча автономія дає змогу здобувачам освіти працювати у власному темпі, вона також може перешкоджати тим, хто більше звик до жорстких структур навчання. Має бути допомога з боку керівництва та вчителів, особливо для здобувачів освіти, які можуть бути недостатньо самодисциплінованими або організованими.

– *Зменшення очного спілкування*. Багатьом викладачам закладів вищої освіти легше надати зворотний зв'язок очно, ніж через онлайн-спілкування.

– *Шаблонність завдань*. Один із поширених аргументів проти онлайн-навчання полягає в тому, що воно придатне для виконання шаблонних завдань, які не сприяють розвитку навичок мислення, які ведуть до глибшого та змістовнішого навчання здобувачів вищої освіти (The Glossary of Education Reform, 2011).

Положенням про організацію навчального процесу у ЗВО визначено основні компоненти науково-методичного забезпечення навчального процесу. Ними є: державні стандарти освіти; навчальні плани; навчальні програми з усіх обов'язкових і вибіркових навчальних дисциплін; програми всіх видів практики; підручники

й навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до практичних занять; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти із освітніх компонентів; матеріали поточного та підсумкового контролю.

Необхідно пам'ятати про існування відмінності між дистанційним навчанням та змішаним. Дистанційні (або онлайн) технології є основою для взаємодії суб'єктів освітнього процесу як у змішаному навчанні, так і в дистанційному. В дистанційному навчанні опосередкована взаємодія суб'єктів засобами онлайн-технологій є визначальною. Такий вид навчання визначено Законом України «Про освіту» (2017) як окрему форму здобуття освіти – дистанційну. Змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між здобувачами вищої освіти різних спеціальностей та викладачами в аудиторії університету.

Як стверджує вітчизняна вчена О. Єфремова під «змішаним навчанням» розуміти цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється закладами вищої освіти в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовуються для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення)» (Єфремова, 2023: 7–14).

Результатом змішаного навчання може бути масштабна зміна освітнього процесу з вирішенням конкретного завдання: «підвищення загальної успішності або цифрової грамотності; автоматизація оцінки аудиторії; удосконалення методики викладання певних навчальних дисциплін, розвиток комунікативних компетентностей здобувачів» (Бугайчук, 2011: 156; Бугайчук, 2016: 14).

Для адміністрації ЗВО та викладачів окремих освітніх компонентів потрібно пам'ятати про те, щоб під час реалізації змішаного навчання викладачам та здобувачам не заважали такі причини, як відсутність Wi-Fi, ПК, програмного забезпечення. Витрати на програми і навчальний матеріал можна істотно скоротити, використовуючи безкоштовний контент і

програмні продукти з відкритим кодом (Кухаренко & ін., 2016). Важливо забезпечити проходження стажування викладачами освітніх компонентів (як обов'язкових, так і вибіркових) з організації змішаного навчання та заохочувати неформальну освіту персоналу закладу вищої освіти.

Модель змішаного навчання стає все більш популярною в Україні. Проте, існують різні інтерпретації цього поняття. Щоб дистанційна форма навчання стала ефективним атрибутом нової системи освіти потрібен більш комплексний підхід. Міністерство освіти і науки України розробило «Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» (Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, 2016).

Інструментарій для створення контенту засобами навчальної платформи зазвичай забезпечує розроблення особисто викладачами лише базових об'єктів у вигляді html-сторінок, тестів, презентацій. Цей вид роботи «потребує спеціальних технічних засобів (графічних планшетів, інтерактивних дощок і мультимедіа, мікрофонів, сканерів, документ-камер, графічних редакторів та іншого програмного забезпечення)». У залежності від ресурсних можливостей закладу вищої освіти створення такого типу контенту може бути реалізоване по-різному (Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, 2016).

Висновки. 1. Змішане навчання – це метод навчання, який об'єднує синхронне (традиційне, очне) навчання та асинхронне (цифрове) навчання. 2. Проблеми змішаного навчання у вітчизняній вищій школі: залежність від технологій; змішане навчання дає змогу здобувачам вищої освіти працювати у власному темпі; зменшення очного спілкування; шаблонність завдань. 3. Результатом змішаного навчання може бути зміна освітнього процесу з підвищенням загальної успішності здобувачів або цифрової грамотності та удосконалення методики викладання окремих освітніх компонентів як обов'язкових, так і вибіркових. 4. Необхідно підібрати кваліфікований персонал для служб, які впроваджують і забезпечують функціонування змішаного навчання. 5. Під час реалізації змішаного навчання важливими

завданнями є: постійна підтримка викладачів і студентів на всіх рівнях; моніторинг активності на платформі; опитування користувачів; вчасне реагування на критичні ситуації як технічного, так і організаційного характеру; планове оновлення.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо аналіз ключового поняття «змішане навчання» у працях закордонних учених.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бугайчук К. Л. Стратегія впровадження дистанційного навчання у вищих навчальних закладах системи МВС: з чого починати і як не помилитися? *Інноваційні технології підготовки правоохоронців: Матеріали науково-методичної конференції 22 квітня 2011 р.*, Київ, НАВСУ. С. 155–157.
2. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 54. № 4. С. 12–19.
3. Єфремова О. П. Змішане навчання в закладах вищої освіти. *Дидактика: науковий журнал*. Випуск 4/5. 2023. С. 7–14.
4. Кухаренко В. М. та ін. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. / За ред. В. М. Кухаренка. Харків: Міськдрук, НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodovprovadzhennya-zmishanogo-navchannya>.
7. Свиридюк О. Зміст змішаного навчання у закладах вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип. 4. 2021. С. 120–128.
8. Allen I. Elaine, Seaman Jeff. Going The Distance: Online Education in the U.S. / Elaine I. Allen, Jeff Seaman, 2011. *Babson Survey Research Group and Quahog Research Group*. 40 p.
9. The Glossary of Education Reform. URL: <https://www.edglossary.org/blended-learning/>.
10. Heather Staker and Michael B. Horn Classifying K-12 blended learning. 2016. URL: <http://www.christenseninstitute.org/publications/classifying-k-12-blended-learning-2>.

REFERENCES

1. Buhaichuk, K. L. (2011). Stratehiia vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia u vyshchych navchalnykh zakladakh systemy MVS: z choho pochynaty i yak ne pomylitysia? [The strategy for the implementation of distance learning in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs: where to start and how not to make a mistake?]. *Innovatsiini tekhnolohii pidhotovky pravookhorontsiv: [Innovative technologies for training law enforcement officers]*: Materialy naukovo-metodychnoi konferentsii 22 kvitnia 2011 r., Kyiv, NAVSU, pp. 155–157 [in Ukrainian].
2. Buhaichuk, K. L. (2016). Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvitnii protses vyshchych navchalnykh zakladiv. [Blended learning: theoretical analysis and implementation strategy in the educational process of higher educational institutions]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. – Information technologies and teaching aids*, Tom 54, № 4, pp. 14–19 [in Ukrainian].
3. Yefremova, O. P. (2023). Zmishane navchannia v zakladakh vyshchoi osvity. *Dydaktyka: naukovyi zhurnal*. Vypusk 4/5, pp. 7–14 [in Ukrainian].
4. Kukharenko, V. M. et al. (2016). Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia [Theory and practice of blended learning]. Kukharenko, V.M. (Ed.). Kharkiv: Miskdruk, NTU «KhPI» [in Ukrainian].
5. Pro vyshchu osvitu: [About higher education]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 01.07.2014 p. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 10.04.2023) [in Ukrainian].
6. Rekomendatsiyyi shchodo vprovadzhennya zmishanoho navchannia u zakladakh fakhovoyi peredvyshchoyi ta vyshchoyi osvity, (2016) [Recommendations as for introduction of mixed education in professional pre-higher and higher educational institutions]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya> (data zvernennia: 19.05.2023) [in Ukrainian].

7. Svyrydiuk, O. (2021). Blended learning through MyEnglishlab platform. *Inozemna mova u profesiinii pidhotovtsi spetsialistiv: Problemy ta stratehii - Foreign language in the training of specialists: Problems and strategies: proceedings of the 5th International Scientific Practice Internet conferences*. Kropyvnytsky: RVV TsDPU im. Vynnychenko, pp. 190–193 [in Ukrainian].
8. Allen I. Elaine, Seaman Jeff. *Going The Distance: Online Education in the U.S.* / Elaine I. Allen, Jeff Seaman, 2011. *Babson Survey Research Group and Quahog Research Group*. 40 p. [in English].
9. The Glossary of Education Reform. URL: <https://www.edglossary.org/blended-learning/> (data zvernennia: 14.09.2023). [in English].
10. Heather Staker and Michael B. Horn *Classifying K-12 blended learning*. 2016. URL: <http://www.christenseninstitute.org/publications/classifying-k-12-blended-learning-2> [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.13.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **О. ЛІЛІК**

Олена ЄФРЕМОВА

ORCID 0000-0002-2085-9088

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права, філософії та політології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)

E-mail: Yefremova111999@gmail.com

Olena YEFREMOVA

ORCID 0000-0002-2085-9088

PhD of Law, Associate Professor
of the Department of Law,
Philosophy and Political Science,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)

E-mail: Yefremova111999@gmail.com

Луїза КОТЛЯРОВА

ORCID 0009-0000-1476-2151

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
(Одеса, Україна)

E-mail: luiza_1959@ymail.com

Louise KOTLYAROVA

ORCID 0009-0000-1476-2151

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the department
of foreign languages of professional direction,
I.I. Mechnikova Odesa National University
(Odesa, Ukraine)

E-mail: luiza_1959@ymail.com

Олександра ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-3725-8094

Кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права,
філософії та політології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)

E-mail: pravo3000@bigmir.net

Alexandra HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-3725-8094

PhD of Law, Senior Lecturer
of the Department of Law,
Philosophy and Political Science,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)

E-mail: pravo3000@bigmir.net